

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยการปรับเปลี่ยนสู่ระบบเกษตรยั่งยืนโดยชุมชนตำบลเวียงของ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน มีคำถามวิจัยว่า แนวทางการปรับเปลี่ยนสู่ระบบเกษตรยั่งยืนโดยชุมชนตำบลเวียงของ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูนเป็นอย่างไร มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาระบบเกษตรแบบทั่วไป และระบบเกษตรยั่งยืนในพื้นที่ตำบลเวียงของ เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพและข้อจำกัดของระบบเกษตรของชุมชนตำบลเวียงของ เพื่อหาแนวทางการปรับเปลี่ยนสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืนในพื้นที่ตำบลเวียงของ และเพื่อพัฒนาทางเลือกระบบการผลิตทางการเกษตรที่สร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับชุมชนตำบลเวียงของ โดยในระยะที่ 1 จะเป็นการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาและศักยภาพเกษตรกรรม ในพื้นที่ตำบลเวียงของ เป็นการรวบรวม การจัดเวทีประชุมทีมวิจัย การจัดเวทีแลกเปลี่ยนในพื้นที่ การวิเคราะห์/สังเคราะห์ข้อมูล การนำเสนอข้อมูลฯโดยเน้นการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมของชุมชนและเทศบาล

ผลการวิจัย พบว่า ราษฎรส่วนใหญ่ของตำบลเวียงของ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รองลงมาคือ อาชีพค้าขาย และอาชีพอื่น ๆ เช่น รับจ้าง อาชีพรับราชการ อาชีพการเกษตร เกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกไม้ผล มีลำไยเป็นพืช มีพื้นที่ปลูกทั้งหมด 1,198 ไร่ ปลูกเพื่อจำหน่าย/บริโภค พืชที่ปลูกรองลงมา คือ มะม่วง ฝรั่ง น้อยหน่า และ ไม้ผลอื่น ๆ ข้าวนาปี มีพื้นที่ปลูก 3,135 ไร่ ปลูกเพื่อจำหน่ายเป็นรายได้ของครัวเรือน และแบ่งไว้บริโภค ปลูกทุกหมู่บ้าน ข้าวนาปรัง มีพื้นที่ปลูก 2,553 ไร่ ส่วนใหญ่จะปลูกเพื่อจำหน่าย พืชผักที่ปลูก ได้แก่ พริกใหญ่ ผักกาดกวางตุ้ง ผักโขม ผักตงโอ ปลูกเพื่อจำหน่ายเป็นรายได้เสริม และพืชผักสมุนไพรต่างๆ ปลูกไว้เพื่อบริโภคเป็นหลัก ถ้าเหลือก็จำหน่าย การเลี้ยงสัตว์ เกษตรกรมีการเลี้ยงไก่พื้นเมือง/ไก่ชน/เลี้ยงเป็ดไว้กินไข่ มีการเลี้ยงไก่ไข่ และนกกระทาซึ่งเลี้ยงเป็นฟาร์ม การเลี้ยงปลา สภาพการเลี้ยง จะเลี้ยงในบ่อซีเมนต์ บ่อดินใน และเลี้ยงตามธรรมชาติ คือเลี้ยงเป็นบ่อต่อ หลังจากการเก็บเกี่ยวข้าวก็จะเอาปลาออกบริโภคและจำหน่าย ส่วนมากจะมีพ่อค้าในหมู่บ้าน และนอกหมู่บ้านมาประมูลปลาในบ่อ ส่วนใหญ่จะเป็นปลาธรรมชาติ เช่นปลาคูณา ปลาช่อน ปลากด ปลาหมอ ฯลฯ และแบ่งเพื่อบริโภคสด และแปรรูปทำปลาร้าไว้รับประทานในครัวเรือน ซึ่งนับได้เป็นแหล่งโปรตีนของหมู่บ้านอีกด้วย การเลี้ยงกบ เลี้ยงเพื่อเพาะพันธุ์เป็นลูกกบ และเลี้ยงกบรุ่น

ปัญหาที่พบโดยภาพรวมของตำบลเวียงของ คือ การขาดเงินทุนในการทำการเกษตรทำให้ต้องมีการกู้ยืมเงินทั้งในระบบและนอกระบบมากขึ้น ทำให้เกษตรกรประสบปัญหานี้สิน มีการใช้สารเคมีมากขึ้นในการกำจัดศัตรูพืช ดันทุนการทำการเกษตรที่เพิ่มสูงขึ้นในขณะที่ผลผลิตมีราคาผลผลิตที่ไม่แน่นอน คนที่มาทำการเกษตรลดลง ไม่มีเด็กรุ่นใหม่มาสืบสานต่อ การขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการทำการเกษตรกรรมที่สามารถส่งผลผลิตขายได้ในราคาที่สูงและลดต้นทุนการผลิต ไม่มีตลาดรองรับอย่างถาวร ขาดการรวมกลุ่มที่ชัดเจน ขาดการวางแผนและการบริหารจัดการที่ดี ทำให้ไม่สามารถสร้างอำนาจในการต่อรองหรือขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานต่าง ๆ ได้เท่าที่ควร และปัญหาที่เกิดจากภัยธรรมชาติ โดยเฉพาะใน

พื้นที่หมู่ที่ 7 และหมู่ที่ 8 สภาพพื้นที่เป็นอ่างกระทะ ช่วงหน้าฝนจึงเป็นพื้นที่ในการรองรับน้ำ ทำให้น้ำท่วม ส่งผลเสียหายต่อผลผลิต(นาข้าว) ปัญหาลำน้ำ(ลำเหมือง)ในการทำเกษตรดินเงิน เป็นต้น

แนวทางการพัฒนาเกษตรกรรมในพื้นที่ตำบลเวียงยอง เกษตรกรมีการวางแผนการผลิตพืช สัตว์ และประมงให้สอดคล้องกับปัจจัยการผลิตที่ดิน แรงงาน ทุน การจัดการช่วงฤดูการผลิต และการตลาดเพื่อไม่ให้เสี่ยงต่อภาวะการขาดทุน โดยเอาตลาดนำการผลิต และผลิตสินค้าให้มีความปลอดภัยและได้มาตรฐานของสินค้าเกษตรที่ผลิตออกมา เพื่อให้เป็นที่พอใจของผู้บริโภค การพัฒนาแนวทางการรวมกลุ่มกันผลิต เพื่อให้มีการควบคุมผลผลิตให้มีคุณภาพ การบริหารงานการจัดการให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เกษตรกรวางแผนการระดมทุน หรือการรวมหุ้นกันผลิต โดยขอได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนในส่วนที่ขาดเหลือ เพื่อเป็นการปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนมีส่วนร่วมให้กิจกรรมและมีความรู้สึกรักและมีความเป็นเจ้าของร่วมกัน ผลิตสินค้าที่เป็นที่ต้องการของตลาดทั้งในชุมชนและนอกชุมชน และพัฒนาสินค้าเกษตรให้มีคุณภาพตรงกับความต้องการของตลาด และปลอดภัย สามารถขยายการค้าเป็นเครือข่ายทั้งในตำบลและนอกตำบล โดยมีเวทีการแลกเปลี่ยนความรู้ เทคนิค ประสบการณ์จริงของเกษตรกร และเวทีร่วมกันแก้ไขปัญหาอุปสรรคของชุมชนเป็นประจำต่อเนื่อง และการพัฒนาองค์ความรู้ต่างๆในชุมชน โดยใช้เวทีระดมสมอง กระบวนการแลกเปลี่ยน ภูมิปัญญาของเกษตรกร ให้การมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมกันนำแนวทางไปใช้ในการแก้ปัญหา หรือพัฒนากิจกรรมของชุมชนตามวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อความเป็นอยู่ที่เป็นจริงและยั่งยืน เชื่อมประสานกับกลุ่มองค์กรที่เกี่ยวข้อง เช่น เครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูน ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรตำบลเวียงยอง และเทศบาลตำบลเวียงยอง

เงื่อนไข/ปัจจัยที่เอื้อและที่เป็นอุปสรรคต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเกษตรกร ได้แก่ พื้นที่ดินทำกิน เกษตรกรรายที่มีที่ดินทำกินน้อยไม่สามารถผลิตได้มาก ทำให้รายได้น้อย พื้นที่ทำการเกษตรส่วนมากไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน เนื่องจากเป็นพื้นที่เช่าของนายทุน และพื้นที่บริษัทเอกชนอนุญาตให้ทำ จึงทำให้ไม่สามารถวางแผนการผลิตพืชได้ น้ำเพื่อการเกษตรในช่วงฤดูแล้งหลังฤดูทำนา บางพื้นที่ที่ขาดแคลนน้ำทำให้ปล่อยพื้นที่ให้รกร้างว่างเปล่าเป็นที่เลี้ยงโคในหมู่บ้าน ทุนเกษตรกรมีไม่เพียงพอต้องไปกู้ยืมสถาบันการเงิน กองทุนต่างๆ มาทั้งหมด จึงเสี่ยงต่อการเป็นหนี้มาก ปัจจุบันแรงงานหายากจะขาดแคลนในช่วงฤดูการ ปัจจัยในเรื่องภัยธรรมชาติ (ฝนแล้ง น้ำท่วม วาตภัย) และ โรคแมลงศัตรูระบาด ทำให้ผลผลิตเสียหายหรือผลผลิตลดลงมีกระทบต่อผลตอบแทนที่เกษตรกรจะได้รับ